

II. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.511

© 2011 р. О.Т. Волощук

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці

ФОРМА ПРАВЛІННЯ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Досліджуються й аналізуються думки відомих мислителів, вчених-державознавців та філософів про форму правління держави, починаючи із античних часів і завершуючи сьогоденням. Робиться висновок про те, що форма правління має засадниче значення для вивчення конституційно-правового регулювання організації та функціонування держави. Традиційний зміст поняття “форма правління”, що визначає поділ держав на республіки та монархії, прийнятний і для аналізу сучасних політичних інститутів і процесів.

Ключові слова: форма правління, система правління, система влади, монархія, республіка.

Постановка проблеми. З-поміж різноманітних форм людського спілкування найперше значення повинно бути, беззаперечно, визнано за державою. Ще за античних часів вона охоплювала усі без винятку аспекти людського життя. І в наш час, хоча поряд із державою існує чимало інших форм суспільного єднання людей, держава усе-таки, так чи інакше, розповсюджує свій вплив на всі сторони суспільного життя. Тому, досліджуючи будь-яке суспільне явище, постійно доводиться мати справу із питанням про форми організації та діяльності держави. Російський релігійний філософ і правознавець І. О. Ільїн підкреслював, що держава - це союз людей, організований на засадах права, об'єднаний пануванням над єдиною територією та підпорядкуванням єдиній владі [8, с. 98]. Для науки конституційного права проблематика визначення сутності форми правління держави відноситься до таких, що викликають найбільший інтерес.

Ступінь розробленості проблеми. Аналіз вітчизняної наукової літератури новітнього періоду з даної проблеми можна підрозділити на два періоди: радянський, який базувався на марксистсько-ленінській методології, і сучасний, що бере свій початок з кінця 80-х років ХХ ст. Загальні та спеціальні праці з конституційного права про взаємовідносини вищих органів державної влади, про поняття та зміст форми держави, написані за радянських часів, правознавцями Л. М. Ентіним [30], І. П. Ільїнським [9], І. С. Криловим [10], А. О. Мішиним [11] та ін. відображали дійсність, проте принципові висновки, особливо ті, що висловлювали ставлення авторів до соціальних аспектів державного ладу, давали оцінки ролі тих чи інших владних інституцій, були, через надмірну заполітизованість та ідеологізацію. З початку 80-х у 90-х рр. минулого століття з'являються праці, що серйозно аналізують проблеми взаємовідносин вищих органів

державної влади залежно від форми правління в зарубіжних країнах. Серед спеціальних праць цього періоду можна назвати дослідження С. А. Єгорова [6], Н. Р. Нижник [12], В. Ф. Погорілка [13; 14], Н. А. Сахарова [15; 16], Ю. П. Ур'яса [20], М. В. Цвіка [22; 23], В. Є. Чиркіна [26], В. М. Шаповала [28; 29] та ін. Водночас маємо відзначити, що все ж у науці конституційного права існує вакуум, відсутнє спеціальне дослідження про проблеми визначення сутності поняття «форма правління» у сучасних реаліях, хоча проблемами визначення ідеальної моделі організації держави займалися ще стародавні філософи.

Мета статті полягає у дослідженні та аналізі змісту поняття «форма правління».

Виклад основного матеріалу. Форма правління має засадниче значення для вивчення конституційно-правового регулювання організації та функціонування держави. Вона є тим ключем, за допомогою якого тільки і можна розібратися у сутності тієї чи іншої системи органів державної влади, встановленої конституцією відповідної держави. Вже в античній державознавчій науці однією з найбільш геніальних ідей була визнана думка, що форми держави тотожні з формами державного устрою. Антична теорія виходила з кількості осіб, які здійснюють панування. З юридичного погляду припускалася можливість існування двох альтернатив. Верховна воля, що надає дух державі, утворюється в силу конституції, або чисто психологічно і, отже, природним, або юридичним і тому штучним шляхом. У першому випадку процес утворення волі закінчується у межах однієї фізичної особи, утворена таким чином воля держави є водночас фізичною, індивідуально певною волею. В іншому випадку воля держави пізнається на основі будь-якої юридичної події, із вольових актів багатьох фізичних осіб, а тому вона є не волею індивідуально-певної живої особи, а винятково тільки волею

колегії, яка має лише єдине буття. Воля фізична і воля юридична, що дедуціюється з фізичних волей у вказаному конституцією порядку, за допомогою застосування правових норм, такими є дві єдино можливими підставами загальної класифікації держав [7, с. 633].

Цікаві міркування з даного питання можна виявити у вченні про зразковий лад, змішану форму правління М.Т.Цицерона (106-43 рр. до н.е.). Цей давньоримський державний діяч і мислитель, один із фундаторів юридизації поняття “державна”, зокрема, стверджував: “Будь-яка громадянська спільнота... будь-яка держава..., щоб бути довгочесними, повинні управлятися... радою, а рада ця повинна виходити... з тієї причини, що породила громадянську спільноту. Далі здійснення їх належить доручати або одній людині, або декільком обраним, або ж його повинно взяти на себе безліч людей, тобто всі громадяни” [24, с.]. У першому випадку маємо справу з царською владою; у другому – з владою оптиматів (аристократією - від лат. *optimus* - найліпший, найчесніший); у третьому – з владою народу. На думку Цицерона, кожна з названих форм не може бути досконалою, але допустимою за певних умов (якщо їх не спотворюють несправедливі вчинки або пристрасті).

У подальшому доктринальне оформлення уявлень про організацію влади знайшло своє відтворення у політичних ученнях Середньовіччя (VI-XI ст.ст.). Найбільш повно виявилися основні тенденції та особливості середньовічного світогляду і політичної теорії в концепції Т.Аквінського, який репрезентує собою вершину думки цієї епохи. За Аквінським [1, с. 233-244], засобом досягнення суспільного блага є влада як організуюче і спрямовуюче до цього блага **верховенство** (свого роду “голова”, носій загального й об’єднуючого безліч розуму); саме тому **єдиновладне правління** визнається ним (потенційно) найліпшим. Аквінський писав: “... якщо для людини природно, що вона живе у спільноті багатьох, то людям потрібно, щоб було у людей те, чим суспільством управляють”; “...з-поміж безліч частин існує одна, що рухає всім, а саме серце, і посеред частин душі переважно верховенствує одна сила, а саме розум. Адже і у бджіл один цар, і у всьому Всесвіті єдиний Бог, творець усього і правитель. І це розумно. Справді будь-яка безліч походить від одного. А тому, якщо... твір мистецтва тим ліпший, чим більше наближається до того, що існує у природі, то з цього неминуче випливає, що найкращим способом управляється та людська безліч, яка управляється

одним” [1, с. 243]. Можливі, однак, різні форми правління, котрі мислитель класифікує на **прямі і справедливі**, або **непрямі, несправедливі**. Посеред несправедливих, непрямих Аквінський розрізняв: 1) **тиранію** як правління **одного**, коли він намагається добути з правління свій інтерес, а не благо підлеглої йому безлічі; 2) **олігархію** як верховенство **небагатьох**, які придушують плебе задля збагачування, відрізняючись від тирана тільки кількістю; 3) **демократію** – засилля простого **народу**, який придушує багатих, коли увесь народ виступає як один тиран. Отже, характерними ознаками несправедливих форм є звукування обсягу блага та його принципове спотворення в результаті того чи іншого різновиду пригноблення (придушення), що суперечить свободі. Відповідно справедливі форми не володіють такими властивостями. До справедливих Аквінський відносить: 1) **політію**, коли управління здійснюється будь-якою безліччю (н-д, правління безлічі вояків у місті-державі); 2) **аристократію** – правління небагатьох, які відрізняються чудовими якостями людей; 3) **царське правління**. Автор робить висновок: якщо необхідно обирати одну з двох небезпек, треба обрати ту, від якої настане менше лиха. Від монархії, однак, якщо вона перетвориться в тиранію, станеться менше лихо як від правління багатьох оптиматів, якщо це правління перекутиться... тиранія... найчастіше виникає з правління багатьох, ніж одного [25, с. 175-177].

Наприкінці Середньовіччя теоретична думка про організацію влади у державі була представлена працями таких видатних тогочасних мислителів, як В.Оккам, А.Донте, М.Падуанський та інших. У їх творах, зокрема, вводиться ідея виокремлення світської влади від духовної (В.Оккам), обґрунтовувалася необхідністю монархії як форми об’єднання людства (А.Донте), уперше вводиться у науковий обіг ідеї народного суверенітету і держави, побудованої на земному законі (М.Падуанський) [25, с. 186-198].

В епоху Відродження та ранніх буржуазних революцій проблема організації державної влади висунулася на одне з провідних місць у політико-правових дослідженнях тогочасних мислителів. Серед найпомітніших фігур виділялася, насамперед, постать італійського державного діяча, політичного мислителя, історика Н.Макіавеллі (1469-1527 рр.). У творі “Державець” (“Володар”) він намагався дослідити загальні закони політичного буття, головним з яких вважав постійне зміцнення і зміну форм правління. За Макіавеллі, держава перебуває у русі та розвитку, а конкретний її стан визначається співвідношенням

політичних сил, що прагнуть влади. Мислитель розрізняв три форми держави: одновладдя, правління небагатьох, правління всього народу і конституційні види влади – монархію, аристократію та демократію. Найкращою вважав “змішану владу”, яка втілила б у собі найкращі риси кожного виду влади. Така організація влади забезпечила б інтереси різних суспільних груп [18, с. 556-557].

У сучасній науковій літературі існують неоднакові підходи до трактування поняття форми правління. Відповідно до поглядів, що переважали в науці державного (тобто конституційного) права, форма правління розумілася як структура, правове становище і співвідношення вищих органів державної влади [19, с. 79]. В одному з останніх за часом підручників буржуазного державного права форма правління визначалася як “організація верховної влади в державі, що характеризується джерелом влади і принципами взаємовідносин органів влади між собою і населенням” [4, с. 170]. Зазначимо, що дане визначення додає до розглядуваного поняття відносини органів влади з населенням.

Один із зарубіжних дослідників цієї проблеми – І.Благож убачав, що є всі підстави віднести до поняття форми правління в капіталістичних країнах “відносини між вищими державними органами, між цими органами і центрами економічної та політичної влади, політичне середовище, в якому реалізуються всі ці відносини” [3, с. 194]. При такому широкому підході до визначення “форма правління” втрачається первісне значення цієї наукової категорії, воно стає синонімічним таким поняттям, як “правління”, “механізм державної влади”, “система державного правління” тощо.

Уже в наші дні спостерігається повернення до первісного трактування цього поняття. О.Ф.Скакун, наприклад, визначає термін “форма правління” як “порядок утворення й організації вищих органів влади в державі” [17, с. 109].

Тривалий час наука конституційного права (вітчизняна і зарубіжна) виходила з того, що поняття монархії або республіки, залежно від засад їх формування (виборність чи спадковість) несуть певну інформацію про те, де знаходиться центр державної влади, тобто про монархію і про республіку можна було говорити як про форми правління. При цьому вчені обґрунтовували необхідність заміни монархії республікою, вважаючи більш демократичною останню, то у ХХ ст. значна частина монархій, особливо в європейських країнах, еволюціонувала так, що монарх став номінальним центром влади, його наявність пе-

рестала бути головною характеристикою того, як, у яких формах правлять у державі. З іншого боку, з’явилася значна кількість автократичних республік, правління в яких здійснювалося далеко не як “справа народу”. Інакше кажучи, якщо раніше “форма правління”, тобто форма влади, визначалася тим, хто стоїть на чолі держави, тому характеристика “монархія” або “республіка” відразу давали уявлення про державу, то у ХХ ст. ці поняття, за словами американського дослідника цієї конституційної проблеми К.Левен-штейна, “нічого не говорять про його сутність, про те, в якій формі здійснюється урядування” [2, с. 323]. У цих умовах, робить висновок російський учений Г.М.Андреев, якщо і можна говорити про форму правління, то не у зв’язку з монархією або республікою, а, найімовірніше, у зв’язку з методами здійснення державної влади та розподілом політичних центрів влади [2, с. 323].

Традиційно розрізняють дві основні форми правління: монархію і республіку. Як відомо, державознавча наука виходить з того, що держава, керована фізичною волею, є **монархією**, тобто такою формою правління, при якій верховна влада зосереджена (повністю або частково) в руках однієї особи. Ця воля юридично повинна бути вищою, не похідною від будь-якої іншої волі. З погляду теорії суттєво, щоб монарху із самого початку було дано право на панування. З такої конструкції держави розрізняли три види становища монарха: а) *монарх як Божество або як намісник Божества*. Монарх або сам розглядається як Божество, або намісник Божий, або визнається посвяченим безпосередньо Божеством. Обожнювання монарха набуває в історії різні форми і зустрічається вже на нижчих ступенях культурного розвитку. Найбільш розвинений цей вид панування у більшості давніх східних держав. Звідси, він проникає на Захід. І в Середньовіччі імператорська влада розглядається як установлення божественне. Запозичене у євреїв помазання символізує ту ідею, що на короля сходять вища влада, безпосереднім джерелом якої є Божество [7, с. 637-638]; б) *монарх як власник держави*. На Сході цей вид у своїх розвинених формах внутрішньо пов’язаний з теократичним типом панування. На Заході він реєструється наприкінці імператорського періоду в Римі (27 р. до н.е. – 193 р. н.е.). Принцепси стають тут *dominus*, власниками держави [21, с. 125-126]. У Середньовічній Німеччині король розглядався як власник землі. У Франції Людовік XIV розглядав усю державу як королівську вотчину [7, с. 639]; в) *монарх як член держави і державний орган*. У

перших двох видах (типах), розглянутих вище, монарх не зливається, не складає оду правову єдність з державою, а, навпаки, протистоїть їй. Тільки у тому випадку, коли держава розуміється як цілісна, внутрішня єдність, монарх є членом держави. Так, вже в античному вченні про державу, що уперше розглядає державу як суспільний союз, справжня монархія протиставляється тиранії. В середні віки ми знаходимо зародки цієї ідеї у державно-правових уявленнях про права короля, що належать йому в силу його сану, так само і у вченні про становище імператора, які мислителі намагалися пояснити у зв'язку з характером імперії як союзу осіб. У вченнях Новітнього часу про державу висувається теорія представництва монарха, котра поглинає державу. Таким шляхом держава і монарх зливаються в єдине цілісне, причому вся сукупність громадян, яка ототожнювалася, за прикладом оптичних мислителів із державою, втілюється в особі князя, котрий є її **представником**. Якщо для Гоббса держава є Левіафаном (велика морська потвора, згадувана в Біблії), то монарх є душею цієї величезної істоти, яка без нього була б мертвою масою. Друга спроба об'єднання монарха і держави походить із теорії народного суверенітету та розподілу влад, які вбачають у монархові наділений обмеженою владою орган народу, котрий, незважаючи на відчуження ним влади, юридично є, тим не менше, первісним суб'єктом державної влади. У сучасній розвиненій державі, що об'єднує усю сукупність громадян, є єдине цілісне, монарх може бути зрозумілим тільки із сутності держави і може бути розглянутим тільки як її орган [7, с. 640-645]. Н-д, у сучасній Великобританії вся державна влада зосереджена в парламенті: парламент видає закони, яким монарх протягом багатьох століть ні разу не відмовляв у своїй санкції; кабінет, виконавчий орган парламентської більшості хоча і призначається формально монархом, але в реальності визначається парламентом, - монарх призначає прем'єр-міністра лідера більшості Палати громад, кабінет фактично призначає всіх посадових осіб і здійснює інші прерогативи корони. Але вище керівництво державою зосереджено в руках монарха. Тільки він надає рух діяльності парламенту, який не має права збиратися за власною ініціативою; вищу правову владу має монарх [7, с. 646-647].

Монархія може бути абсолютною, дуалістичною, парламентарною. Але при будь-якому різновиду монархічного правління правове становище глави держави характеризується трьома основними рисами: 1) династичний спосіб отримання

влади в порядку престолонаслідування; 2) незмінюваність, тобто його неможливо усунути з посади юридичним шляхом; 3) відсутність юридичної відповідальності монарха [27, с. 304]. Як відомо, до Лютневої революції 1917 р. Росія за формою правління була монархією: верховна самодержавна влада належала імператору всеросійському, а імператорський престол успадковувався по чоловічій лінії у порядку престолонаслідування [5, с. 5-17].

У ХХ столітті широкого розповсюдження отримала інша форма правління – **республіка**, яка може бути президентською, парламентарною, “змішаною” (або гібридною). Незалежно від різновиду республіканської форми правління главою держави найчастіше виступає президент. Реальний обсяг повноважень президента, його роль і місце в політичній системі тієї чи іншої країни був зумовлений специфічними історичними передумовами, співвідношенням політичних сил і конкретною політичною ситуацією. Так, якщо у США, країнах Латинської Америки, Африки та Азії, де переважав тип президентської республіки, провідні суспільно-політичні сили цих країн розглядали надання президенту широких владних повноважень як необхідну умову для зміцнення ефективності не тільки виконавчої влади, але й зміцнення всієї державності в цілому, то в низці європейських країн президент став переважно лише конституційним главою держави з обмеженими повноваженнями, замінивши на цьому вищому посту інститут монарха. Можна констатувати, що у країнах Західної Європи, де парламентаризм досяг найбільшого розвитку, не вкоренився президентський тип республіки. Бурхливі події ХХ ст., які пережили європейські держави, примусили їх модернізувати відносини парламенту, уряду та глави держави. Зокрема, республіки “радянського типу” пішли власним шляхом, трансформували західний досвід. У результаті на сьогодні з'явилося багато держав зі своєю розстановкою політичних сил і взаємодією влад. За останні роки у вітчизняних наукових колах, політичній практиці та засобах масової інформації широкого розповсюдження отримали поняття “президентська (або напівпрезидентська) форма правління” та “парламентарна (парламентська) форма правління”. Зустрічаються і такі понятійні комбінації, як “парламентська республіка з президентською формою правління” [5, с. 8-32].

Відомий російський дослідник інституту президента у сучасному світі М.А.Сахаров із посиленням на те, що при республіканській формі

правління можливі різні системи правління (наприклад, президентська, напівпрезидентська або парламентарна системи), обґрунтував необхідність введення в обіг державознавчої науки категорії «система правління» [16, с. 13]. Стосовно наукового змісту терміну «система правління» (або більш менш тотожного йому терміну «система влади»), то цей термін позначає передусім той чи інший тип співвідношення прерогатив між виконавчими і законодавчими органами державної влади [16, с. 14]. У своїй сукупності ці взаємовідносини характеризують ту чи іншу систему правління. У разі, коли вся повнота вищої виконавчої влади належить президенту і він же формує уряд, а парламент не може відправити уряд у відставку шляхом вотуму недовіри, - це президентська система влади. Якщо ж президент поділяє прерогативи вищої виконавчої влади з прем'єр-міністром, який очолює уряд, а сам уряд є відповідальним не перед президентом, а перед парламентом, то таку систему влади потрібно позначити як напівпрезидентську (або президентсько-парламентську) систему. Натомість, тоді, коли президент є лише конституційним главою держави і його повноваження в системі вищої виконавчої влади жорстко обмежені прерогативами прем'єр-міністра, який визначає курс уряду (який, у свою чергу, є підзвітним парламенту), то така система позначається як парламентарна система влади.

Висновок. Отже, на наш погляд, традиційний зміст поняття «форма правління», що визначає поділ держав на республіки та монархії, є прийнятним і для аналізу сучасних політичних інститутів і процесів. Водночас термінологічно некоректно змішувати поняття «форма правління» і «система правління», оскільки перше поняття визначає способи формування вищої державної влади, а друге – певний тип співвідношення повноважень і взаємовідносин між вищими виконавчими та законодавчими органами.

Список літератури

1. Аквинский Фома. О правлении государей // Политические структуры эпохи феодализма в Западной Европе / Фома Аквинский. – Л.: Наука, 1990. – С. 233-244.
2. Андреев Г. Н. Конституционное право зарубежных стран: Учебник / Г. Н. Андреев. – М.: Эксмо, 2005. – 320 с.
3. Благож И. Формы правления и права человека в буржуазных государствах / И. Благож. – М.: Юрид. лит., 1985. – 480 с.

4. Государственное право зарубежных стран и стран, освободившихся от колониальной зависимости / Под ред. И. П. Ильинского, М. А. Крутоголова / И. П. Ильинского, М. А. Крутоголова. – М.: Юрид. лит., 1979. – 456 с.

5. Государственный строй Российской империи накануне крушения: Сборник законодательных актов / Сост. О. И. Чистяков, Г. А. Кутьина / О. И. Чистяков, Г. А. Кутьина. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1995. – 208 с.

6. Егоров С. А. Современная наука конституционного права США / С. А. Егоров. – М.: Наука, 1987. – 192 с.

7. Еллинек Г. Общее учение о государстве / Вступит. ст. д-ра юрид. наук, проф. И.Ю.Козлихина / Г. Еллинек. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. — 752 с.

8. Ильин И. А. Общее учение о государстве и праве (фрагменты) // Правоведение / И. А. Ильин. – 1992. - № 3. – С. 86-101.

9. Ильинский И. П., Мишин А. А., Энтин Л. М. Политическая система современного капитализма / И. П. Ильинский, А. А. Мишин, Л. М. Энтин. – М.: Междунар. отношения, 1983. – 305 с.

10. Крылов И. С. Аппарат государственного управления современной Франции / И. С. Крылов. – М.: Наука, 1982. – 181 с.

11. Мишин А. А. Центральные органы власти буржуазных государств / А. А. Мишин. – М.: МГУ, 1972. – 285 с.

12. Нижник Н. Р. Государственно-управленческие отношения в демократическом обществе (Монография) / Н. Р. Нижник. – К.: НАН Институт государства и права, 1995. – 206 с.

13. Органи державної влади в Україні / За ред. В. Ф. Погорілка: Монографія / В. Ф. Погорілко. – К.: Держави і права ім. В.М.Корецького, 2002. – 592 с.

14. Погорілко В. Ф. Теоретичні проблеми конституційного статусу Президента України / Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика / Відп. ред. В. Ф. Погорілко: Монографія / В. Ф. Погорілко. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України: А.С.К., 2003. – С. 304-349.

15. Сахаров Н. А. Институт президентства в современном мире / Н. А. Сахаров. – М.: Юрид. лит., 1994. – 176 с.

16. Сахаров Н. А. Институт президентства в современном мире: Автореф. дисс... (в форме монографии) д-ра полит. наук. / Н. А. Сахаров - М., 1994. – 58 с.

17. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник / О. Ф. Скакун. – Харків: Еспада, 2006. – 776 с.
18. Скрипник О. В. Макіавеллі Н. // Юридична енциклопедія / О.В. Скрипник. – Т. 3. – К., 2001. – С. 556-557.
19. Теория государства и права: Учебник для вузов / Под ред. М. М. Рассолова, В. О. Лучина, Б. С. Эбзеева / М. М. Рассолова, В. О. Лучина, Б. С. Эбзеева. – М.: ЮНИТИ - ДАНА, Закон и право, 2000. - 693 с.
20. Урьяс Ю. П. Механизм государственной власти ФРГ / Ю. П. Урьяс. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
21. Харитонов Є. О. Принципат // Юридична енциклопедія / Є. О. Харитонов. – Т. 5. – К., 2003. – С. 125-126.
22. Цвік М. В. Взаємодія законодавчої, виконавчої гілок влади та референдуму в системі народовладдя // Вісник Академії правових наук України / М. В. Цвік. – Х., 1995. - № 3. – С. 31-35.
23. Цвік М. В., Дашковська О. Р. Про сучасне трактування теорії розподілу влад // Проблеми законності / М. В. Цвік, О. Р. Дашковська. – Х.: Основи, 1993. – С. 10-16.
24. Цицерон Марк Тулій. Діалоги / Марк Тулій Цицерон. – М.: Наука, 1994. – (I, 41). – 239 с.
25. Чанышев А. А. История политических учений. Классическая западная традиция (античность - первая четверть XIX в.) / А. А. Чанышев. – М.: МГИМО (университет) МИД РФ, РОСС-ПЭН, 2000. - 479 с.
26. Чиркин В. Е. Президентская власть // Государство и право / В. Е. Чиркин. – 1997. - № 5. – С. 12-19.
27. Чудаков М. Ф. Конституционное государственное право зарубежных стран / М. Ф. Чудаков. – Мн : Харвест, 1998. – 784 с.
28. Шаповал В. М. Вищі органи сучасної держави. Порівняльний аналіз / В. М. Шаповал. – К.: Програма Л, 1995. – 136 с.
29. Шаповал В. М. Розподіл влад і конституціоналізм: досвід України: наукова доповідь. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 1994. – Вип. 28. – 32 с.
30. Энтин Л. М. Разделение властей: опыт современных государств. – М.: Юрид. лит., 1995. – 176 с.

Стаття надійшла до редколегії 21 лютого 2011 року.

Рекомендована до опублікування у "Віснику" членом редколегії А.З. Георгіцію.

O.T. Voloschuk

FORM OF GOVERNMENT: CONCEPT AND NATURE

Summary

In this article opinions of famous philosophers, scientists and philosophers about the state form of government are investigated and analyzed, beginning with ancient times and ending with the present. The conclusion is that government has the crucial significance for the study of constitutional and legal regulation of the organization and functioning of the state. The traditional concept of "government" that determines the division of the monarchy to republic and is acceptable for the analysis of modern political institutions and processes.

Key: government, the system board, power system, monarchy, republic.

O.T. Волощук

ФОРМА ПРАВЛЕНИЯ: ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ

Аннотация

Исследуются и анализируются мысли известных мыслителей, ученых-государствоведов и философов о форме правления государства, начиная из античных времен и завершая настоящим. Делается вывод о том, что форма правления имеет засадническое значение для изучения конституционно-правового регулирования организации и функционирования государства. Традиционное содержание понятия "форма правления", что определяет деления государств на республики и монархии, есть приемлемым и для анализа современных политических институтов и процессов.

Ключевые слова: форма правления, система правления, система власти, монархия, республика.